Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

10 юни 2021 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Договор за ипотечен кредит, деноминиран в чуждестранна валута (швейцарски франк) — Член 4, параграф 2 — Основен предмет на договора — Клаузи, които излагат кредитополучателя на валутен риск — Изисквания за разбираемост и за прозрачност — Член 3, параграф 1 — Значителна неравнопоставеност — Член 5 — Ясен и разбираем текст на договорна разпоредба“

По дело C-609/19

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от tribunal d’instance de Lagny-sur-Marne (Районен съд Ланьи-сюр-Марн, Франция) с акт от 2 август 2019 г., постъпил в Съда на 13 август 2019 г., в рамките на производство по дело

BNP Paribas Personal Finance SA

срещу

VE,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: J.–C. Bonichot, председател на състава, R. Silva de Lapuerta, заместник-председател на Съда, изпълняваща функцията на съдия от първи състав, C. Toader, M. Safjan и N. Jääskinen (докладчик), съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: V. Giacobbo, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 28 октомври 2020 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за BNP Paribas Personal Finance SA, от P. Metais и P. Spinosi, адвокати,

– за VE, от C. Constantin-Vallet и M. Le Bot, адвокати,

* Език на производството: френски.

– за френското правителство, от A.-L. Desjonquères и E. Toutain,

– за полското правителство, от B. Majczyna,

– за Европейската комисия, от C. Valero, N. Ruiz García и M. Van Hoof,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 3 и 4 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между BNP Paribas Personal Finance SA и VE относно твърдяната неравноправност на клаузите, които фигурират в деноминирания в чуждестранна валута договор за ипотечен кредит, сключен между тези две страни по главното производство, и които по-специално установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски.

Правна уредба

3 Съгласно шестнадесето съображение от Директива 93/13:

„като има предвид, че преценката съобразно общо установените критерии за неравноправен характер на условията, по-специално при търговски дейности с обществен характер[, с които] се извършват колективни услуги при наличие на солидарност между ползвателите, трябва да се допълни с подходи, позволяващи цялостна оценка на различните интереси на участниците; като има предвид, че това съставлява изискването за добросъвестност; като има предвид, че при преценката за добросъвестност се отделя специално внимание на силата на позицията от която всяка договаряща страна преговаря, като например дали потребителят е бил подтикнат да приеме условията и дали стоките или услугите са продадени или предоставени по нарочна поръчка от негова страна; като има предвид, че изискването за добросъвестност може да се изпълни от продавача или доставчика, когато постъпва добросъвестно и равнопоставено с другата страна, отчитайки законните ѝ интереси“.

4 Член 1, параграф 2 от тази директива предвижда:

„Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или принципи на международни конвенции, по които държавите членки или [Европейският съюз] са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

5 Член 3 от посочената директива има следното съдържание:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията [на страните], произтичащи от договора.

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

[…]“.

6 Съгласно член 4 от същата директива:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, […] по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

7 Член 5 от Директива 93/13 предвижда:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. […]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

8 С нотариален акт от 10 март 2009 г. VE и съпругата му придобиват недвижим имот, като за целта сключват с BNP Paribas Personal Finance договор за ипотечен кредит в чуждестранна валута, наречен „Helvet Immo“.

9 Този договор предвижда взимането на кредит с лихва от 4,95 %, който по принцип трябва да бъде погасен с 276 вноски с фиксиран падеж, деноминиран е в швейцарски франкове и трябва да се погасява в евро. Към деня на сключване на въпросния договор размерът на този кредит е 143 421,53 EUR, или 216 566,51 CHF (швейцарски франка).

10 Видно от акта за преюдициално запитване, за плащането на лихвите и погасяването на главницата този договор предвижда да се превеждат фиксирани месечни вноски в евро и те да се конвертират в швейцарски франкове. Съпътстващите разходи по кредита, като застраховката, са фактурирани в евро.

11 Договорът, разглеждан по главното производство, съдържа договорни клаузи, съгласно които:

– ако промяната на обменния курс доведе до увеличаване на цената на кредита за кредитополучателя, срокът на кредита ще бъде удължен с пет години, а с деноминираните в евро вноски ще се финансират приоритетно лихвите,

– ако запазването на размера на погасителните вноски в евро не позволява погасяване на цялото салдо по сметката в рамките на първоначалния остатъчен срок, удължен с 5 години, размерът на месечните вноски ще бъде увеличен.

12 Поради неплащане на месечните вноски е обявено, че настъпва предсрочна изискуемост и на 16 януари 2015 г. съдия-изпълнителят към tribunal de grande instance de Libourne (окръжен съд Либурн, Франция) разпорежда публичната продан на съответния недвижим имот.

13 На 12 януари 2017 г. BNP Paribas Personal Finance сезира запитващата юрисдикция с искане тя да разреши налагането на запор върху възнагражденията на VE. Тази банкова институция по-специално иска разрешение да се наложи запор върху възнагражденията на VE за сума в размер на 234 182,61 EUR, или 185 695,26 EUR — главница, и 48 487,35 EUR — лихви, разходи и съпътстващи разноски.

14 Пред тази юрисдикция BNP Paribas Personal Finance изтъква, че исканията, с които VE твърди, че някои от клаузите на разглеждания по главното производство договор за кредит са неравноправни, са недопустими, тъй като давността за тях е изтекла, и че във всеки случай тези искания са неоснователни. Същата банкова институция в частност поддържа, че VE е бил уведомен за колебанията на обменния курс и за съответните последици за погасяването на кредита, разглеждан по главното производство.

15 VE счита, че е бил подведен от BNP Paribas Personal Finance относно естеството на разглеждания по главното производство договор за кредит, понеже този договор го излагал на неограничен риск, свързан с обменния курс. VE в частност иска да се установи недействителността на същия договор и да се отхвърли искането на тази банкова институция за налагане на запор върху възнаграждението му. Субсидиарно той твърди, че размерът на вземането трябва да се намали предвид неравноправността на имплицитна клауза за индексиране, на клаузите за разчетна валута и валута на изплащане, на клаузата за погасяване на главницата и клаузата за опция за изкупуване, съдържащи се в споменатия договор, както и предвид непосочването, пак в този договор, на „риск, свързан с обменния курс“.

16 Запитващата юрисдикция отбелязва, че разглежданият по главното производство договор за кредит съдържа множество клаузи, които са част от механизъм за конвертиране на валути и водят до това, че валутният риск е включен в плащаните от потребителя месечни вноски. Тези клаузи се отнасят до правилата за използване на плащанията за погасяване на лихвите, до функционирането на сметките в швейцарски франкове (разчетна валута) и в евро (валута на изплащане), както и до удължаването на срока на кредита.

17 Във връзка с това запитващата юрисдикция се пита каква е свободата ѝ на преценка, що се отнася до разглеждането на клаузите на процесния по главното производство договор за кредит. Тя по-специално иска да се установи дали те трябва да се разглеждат като едно

неделимо цяло, съставляващо основния предмет на договора, и поради това като неподлежащи на квалифициране като неравноправни, щом са ясни и разбираеми, или обратно, е необходимо да се приеме, че тези клаузи могат да бъдат разгледани поотделно като неравноправни, с изключение — което според нея следва от практиката на Съда — на клаузата, предвиждаща погасяването на кредита в чуждестранна валута.

18 Досежно критериите за преценка дали дадена клауза от договора е ясна и разбираема, запитващата юрисдикция отбелязва, че VE е получил голям брой сведения, преди да вземе процесния по главното производство кредит, с които в частност се подчертава стабилността на курса евро/швейцарски франк. Според нея валутният риск, който следва от съчетаното прилагане на множество клаузи на разглеждания по главното производство договор за кредит, изобщо не е споменат в този договор.

19 Запитващата юрисдикция уточнява също, че националното законодателство и съдебна практика насочват съда към обективно разглеждане на офертата за кредит, като изходи например от цифрови симулации, представящи последиците, които промяната на паритета между еврото и чуждестранните валути има за цената на съответния кредит. Във връзка с това същата юрисдикция иска да се установи какъв е обхватът на тълкуваното от Съда понятие „прозрачност“, както и каква информация трябва да се съобщи на кредитополучателя, незапознат с икономическите прогнози, които могат да имат отражение върху развитието на споменатия паритет и свързаните с това рискове. В тази насока според нея се поставя въпросът и за преценката на добросъвестността на продавача или доставчика с оглед на неговия експертен опит по отношение на анализа на някои предвидими промени.

20 При тези условия tribunal d’instance de Lagny-sur-Marne (Районен съд Ланьи-сюр-Марн, Франция) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 4, параграф 2 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че клаузите, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на вноските за погасяване на салдото по сметката, като това салдо [може да] нарасне значително в резултат от колебанията на валутните курсове, представляват основният предмет на кредит, деноминиран в чуждестранна валута и подлежащ на погасяване в национална валута, и не могат да се разглеждат поотделно?

2) Трябва ли член 3, параграф 1 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че клаузите, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и предвиждат удължаване на срока [на договора] и увеличаване на вноските за погасяване на салдото по сметката, което може да нарасне значително в резултат от колебанията на валутните курсове, създават значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните по договора, по-специално доколкото излагат потребителя на несъразмерен курсов риск?

3) Трябва ли член 4 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че налага яснотата и разбираемостта на клаузите в договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута и подлежащ на погасяване в национална валута, да се преценява, към момента на сключване на договора, чрез позоваване на предвидимия икономически контекст, в

настоящия случай последиците от икономическите затруднения в периода 2007—2009 г. за колебанията на обменните курсове, предвид експертния опит и познанията на специалиста — кредитодател и неговата добросъвестност?

4) Трябва ли член 4 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че налага яснотата и разбираемостта на клаузите в договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута и подлежащ на погасяване в национална валута, да се преценява въз основа на това дали кредитодателят, разполагащ с експертния опит и познанията на специалист, е съобщил на потребителя информация, и по-специално информация в числа, която е чисто обективна и абстрактна и не отчита икономическия контекст, способен да повлияе върху колебанията на обменните курсове?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

21 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба попадат клаузите на договора за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски.

22 BNP Paribas Personal Finance твърди, че съгласно член 1, параграф 2 от Директива 93/13 клаузата, която установява, че плащането на вноски с фиксиран падеж погасява първо лихвите, не е предмет на разпоредбите на тази директива. Всъщност цитираната клауза отразявала разпоредбите на член 1343-1 от френския граждански кодекс и по подразбиране се прилагала към страните, т.е. доколкото между тях не било уговорено друго.

23 Когато обаче съд на държава членка разглежда спор относно договорна клауза, за която се твърди, че е неравноправна, и която отразява разпоредба от националното право с диспозитивен характер, този съд е длъжен да разгледа с предимство въздействието на изключването от приложното поле на Директива 93/13, предвидено в член 1, параграф 2 от тази директива, а не въздействието на изключението от преценката за неравноправния характер на договорните клаузи, предвидено в член 4, параграф 2 от нея (определение от 14 април 2021 г., Credit Europe Ipotecar IFN и др., C-364/19, EU:C:2021:306, т. 42).

24 Член 1, параграф 2 от Директива 93/13 изключва от приложното поле на тази директива договорните условия, които „отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби“.

25 В тази насока Съдът вече е постановил, че в обхвата на този израз попадат не само разпоредбите на националното право, които се прилагат задължително в отношенията между договарящите страни независимо от волята им, но и разпоредбите, които имат диспозитивен характер, тоест са приложими по подразбиране, когато в това отношение между страните не е уговорено друго (вж. в този смисъл решения от 26 март 2020 г., Mikrokasa и Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, т. 50—53 и от 9 юли 2020 г., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, т. 23—25 и 28).

26 Ето защо запитващата юрисдикция следва да провери с предимство — преди да разгледа въздействието на изключението от преценката за неравноправния характер на договорните клаузи, предвидено в член 4, параграф 2 от Директива 93/13 — дали клаузата, която установява, че плащането на вноски с фиксиран падеж погасява първо лихвите, е изключена от приложното поле на Директива 93/13 по силата на член 1, параграф 2.

27 След това уточнение досежно понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, до което се отнася първият въпрос, е необходимо да се отбележи, че съгласно тази разпоредба преценката за неравноправния характер на клаузите на договора не се свързва нито с основния предмет на този договор, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език. Поради това съответният съд може да провери дали дадена клауза, която се отнася до основния предмет на договора, е неравноправна, единствено ако тя не е ясна и разбираема.

28 В тази насока Съдът е приел, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 установява изключение от механизма за контрол по същество на неравноправните клаузи, предвиден от въведената с тази директива система за защита на потребителите, както и че при това положение тази разпоредба следва да се тълкува стриктно (решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 34 и цитираната съдебна практика).

29 По отношение на категорията клаузи на договора, които попадат в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, Съдът е постановил също, че тези клаузи трябва да се разбират като клаузи, които определят основните престации по договора и които сами по себе си го характеризират. Обратно, клаузите, които имат акцесорен характер спрямо клаузите, определящи самата същност на договорното отношение, не попадат в обхвата на това понятие (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 32 и цитираната съдебна практика).

30 Запитващата юрисдикция следва да провери с оглед на естеството, общата структура и разпоредбите на разглеждания по главното производство договор за кредит, както и на правния и фактически контекст, в който се вписва този договор, дали визираните с първия въпрос клаузи са съществен елемент от престацията на длъжника, изразяваща се в погасяване на отпуснатата му от кредитора сума (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 33 и цитираната съдебна практика).

31 Съдът обаче следва да открои въз основа на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 приложимите в рамките на тази проверка критерии (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 33).

32 В тази насока по отношение на договори за кредит, които са деноминирани в чуждестранна валута и подлежат на погасяване в национална валута, Съдът е уточнил, че изключването на преценката на неравноправния характер на клаузите, която се свързва със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и доставените стоки или предоставените услуги, от друга, няма как да се прилага по отношение на клаузи, които с оглед на изчисляването на погасителните вноски определят единствено курса, по който се конвертира чуждестранната валута, в която е изразен договорът за кредит, без при това изчисляване кредитодателят да предоставя каквато и да било обменна услуга, и поради

това не предполагат каквото и да било „възнаграждение“, и оттук съответствието на това възнаграждение за извършена от кредитодателя насрещна престация не подлежи на преценка за наличие на неравноправен характер съгласно член 4, параграф 2 от Директива 93/13 (решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 58).

33 Съдът все пак е уточнил — без обаче да ограничава тази констатация само до договорите за кредит, които са деноминирани в чуждестранна валута и подлежат на погасяване в същата валута — и че договорните клаузи, които се отнасят до валутния риск, определят основния предмет на този договор (вж. по-специално решения от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 68 и цитираната съдебна практика, и от 14 март 2019 г., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, т. 48).

34 В настоящия случай резултатът от клаузите на разглеждания по главното производство договор за кредит, които са част от механизъм за конвертиране на валути, е че валутният риск е включен в месечните вноски, плащани от кредитополучателя. Клаузите, визирани с първия въпрос, се отнасят до правилата за използване на плащанията за погасяване на лихвите, до функционирането на сметките в швейцарски франкове (разчетна валута) и в евро (валута на изплащане), както и до удължаването на срока на кредита с пет години.

35 В това отношение следва да се отбележи, че с договор за кредит кредитодателят се задължава основно да предостави на разположение на кредитополучателя определена парична сума, а последният от своя страна основно се задължава да възстанови същата, поначало с лихви, съгласно предвидения за целта график. Основните престации по този договор при това положение са свързани с парична сума, която трябва да се определи в уговорените в договора за предоставяне и възстановяване валути. При това положение фактът, че кредитът трябва да бъде погасен в определена валута, по принцип не се отнася до акцесорни условия на плащане, а до самото естество на задължението на длъжника, поради което представлява съществен елемент от договора за кредит (решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 38).

36 След като визираните с първия въпрос договорни клаузи са част от финансовия механизъм, който отразява валутния риск, характерен за кредита, който е деноминиран в чуждестранна валута и подлежи на погасяване в национална валута, те не се отнасят директно нито до предоставената като кредит сума или до лихвите по кредита, които трябва да бъде върнати, нито до определянето на разчетната валута и валутата на изплащане. Всъщност тези клаузи уреждат последиците от промяната на паритета, като уточняват правилата за погасяване, приложими в зависимост от колебанията на обменния курс, така че те могат да се считат за акцесорни условия на плащане, които не са част от „основния предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13.

37 От представената от запитващата юрисдикция информация обаче се вижда, че клаузите относно условията на погасяване на процесния по главното производство кредит материализират валутния риск, който произтича от измененията в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане, както и съответния лихвен процент, който характеризира този кредит.

38 Ето защо запитващата юрисдикция трябва да прецени, като отчете критериите, изведени в точки 32—37 от настоящото решение, дали клаузите на процесния по главното производство договор, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат

удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, и които по този начин материализират валутния риск, се отнасят до самото естество на задължението на длъжника да погаси сумата, предоставена му на разположение от кредитодателя.

39 С оглед на изложеното дотук на първия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите на договора за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, попадат в обхвата на тази разпоредба, когато тези клаузи определят съществен елемент, който характеризира посочения договор.

По третия и четвъртия въпрос

40 С третия и четвъртия си въпрос, които следва да се разгледат заедно, преди втория въпрос, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че при договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута, изискването за прозрачност на клаузите на този договор, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, е изпълнено, щом продавачът или доставчикът е представил на потребителя обективна и абстрактна информация за отражението, което има върху финансовите задължения на този потребител евентуалното увеличение или обезценяване на еврото спрямо чуждестранната валута, но същият продавач или доставчик не е съобщил на потребителя информация за икономическия контекст, способен да повлияе върху колебанията на обменните курсове.

41 Съгласно постоянната съдебна практика относно изискването за прозрачност информацията преди сключването на договор за договорните условия и за последиците от това сключване е от основно значение за потребителя. Именно въз основа на тази информация потребителят решава дали желае да се обвърже договорно с продавач или доставчик, като приеме предварително изготвените условия от последния (решение от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 49 и цитираната съдебна практика).

42 Следователно изискването за прозрачност на договорните клаузи, произтичащо от член 4, параграф 2 и от член 5 от Директива 93/13, не може да бъде сведено само до разбираемостта на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка. Тъй като въведената с тази директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика, по-специално по отношение на степента на информираност, това изискване, въведено със същата директива, за изразяване на ясен и разбираем език на договорните клаузи, и съответно за прозрачност, трябва да се разбира разширително (решение от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 50 и цитираната съдебна практика).

43 Ето защо споменатото изискване трябва да се разбира като налагащо не само съответната клауза да бъде понятна за потребителя от формална и граматическа гледна точка, но и даден среден потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да може да разбере конкретното функциониране на тази клауза и съответно да прецени въз основа на точни и понятни критерии потенциално значимите

икономически последици от такава клауза за финансовите му задължения (решение от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 51 и цитираната съдебна практика).

44 Това по-конкретно означава, че в договора трябва прозрачно да е изложено конкретното действие на механизма, на който се позовава съответната клауза, както и евентуално отношението между този механизъм и механизма, предвиден в други клаузи, така че потребителят да може да прецени въз основа на точни и понятни критерии произтичащите за него икономически последици (вж. в този смисъл решение от 27 януари 2021 г., Dexia Nederland, C-229/19 и C-289/19, EU:C:2021:68, т. 50 и цитираната съдебна практика).

45 Въпросът дали в настоящия случай изискването за прозрачност е било изпълнено трябва да се разгледа от запитващата юрисдикция през призмата на всички релевантни фактически обстоятелства, сред които са предоставените рекламни материали и сведения при договарянето на процесния по главното производство договор за кредит — не само от самия кредитодател, но и от всяко друго лице, участвало от името на този доставчик, в търговското предлагане на съответния кредит.

46 По-конкретно, когато отчита всички обстоятелства около сключването на договора за кредит, националният съд трябва да провери дали в разглеждания случай потребителят е бил уведомен за всички обстоятелства, които могат да имат отражение върху обхвата на неговия ангажимент, като му позволят по-специално да изчисли общата цена на своя кредит. Определяща роля при тази преценка играят, от една страна, въпросът дали клаузите на договора са съставени на ясен и разбираем език, така че да позволят на среден потребител като описания в точка 43 от настоящото решение да прецени тази цена, и от друга страна, непосочването в договора за кредит на информацията, която се счита за съществена предвид естеството на стоките или услугите, предмет на този договор (вж. в този смисъл решение от 3 март 2020 г., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 52 и цитираната съдебна практика).

47 В настоящия случай запитващата юрисдикция отбелязва, че VE е получил обстойна информация, преди да сключи процесния по главното производство договор за кредит. Тя обаче уточнява, че тази информация изхожда от хипотезата, че паритетът евро/швейцарски франк ще остане стабилен. Тя посочва, че валутният риск обаче изобщо не е споменат.

48 Досежно договорите за кредит, деноминирани в чуждестранна валута, като разглеждания по главното производство, следва да се приеме за установено, на първо място, че за целите на споменатата преценка е от значение всяка информация, която е предоставена от продавача или доставчика и цели да изясни на потребителя как функционира обменният механизъм и свързаният с него риск. Обстоятелства от особена важност са уточненията за рисковете, които се поемат от кредитополучателя при драстично обезценяване на законното платежно средство в държавата членка по местожителството или седалището на кредитополучателя и при увеличаване на чуждестранния лихвен процент.

49 В тази насока, както подчертава Европейският съвет за системен риск в своята Препоръка ESCP/2011/1 от 21 септември 2011 година относно предоставяне на кредити в чуждестранна валута (ОВ C 342, 2011 г., стр. 1), финансовите институции трябва да предоставят на кредитополучателите достатъчна информация, която да позволява на кредитополучателите да вземат решения, основани на добра информираност и благоразумие, и следва да включва като минимум влиянието върху вноските на драстично

обезценяване на законното платежно средство на държавата членка, в която се намира местожителството или седалището на кредитополучателя, както и на увеличаването на чуждестранния лихвен процент (Препоръка A — Осведоменост на кредитополучателите за рисковете, точка 1) (решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 74 и цитираната съдебна практика).

50 Съдът е отбелязал по-специално че кредитополучателят трябва да е ясно осведомен, че със сключването на договор за кредит в чуждестранна валута той се излага на определен риск, свързан с обменния курс, който евентуално ще му бъде икономически трудно да понесе при обезценяване на валутата, в която получава доходите си. Освен това продавачът или доставчикът трябва да представи възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани със сключването на такъв договор (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 75 и цитираната съдебна практика).

51 Оттук следва, че за да отговаря на изискването за прозрачност информацията, съобщена от продавача или доставчика, трябва да позволява на даден среден потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, не само да разбере — в зависимост от колебанията на обменния курс — че промените в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане могат да породят неблагоприятни последици за финансовите му задължения, но и — при сключването на кредит в чуждестранна валута — реалния риск, на който се излага през целия срок на договора, в случай на драстично обезценяване на валутата, в която той получава доходите си, спрямо разчетната валута.

52 Във връзка с това следва да се уточни, че цифровите симулации, на които се позовава запитващата юрисдикция, могат да бъдат полезен източник на информация, ако се основават на достатъчни и точни данни и ако в тях се съдържа обективна преценка, съобщена по ясен и разбираем начин на потребителя. Само при такива условия тези симулации могат да направят възможно за продавача или доставчика да обърне внимание на потребителя за риска процесните договорни клаузи да имат отрицателни, евентуално значими, икономически последици. Както всяка друга информация, отнасяща се до обхвата на ангажимента на потребителя и съобщена от продавача или доставчика, всъщност цифровите симулации трябва да допринесат за това същият потребител да схване реалните измерения в дългосрочен план на риска, свързан с възможните колебания на обменния курс, а оттам и рисковете, неразривно свързани със сключването на деноминиран в чуждестранна валута договор за кредит.

53 Ето защо при договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута, който излага потребителя на валутен риск, съобщаването на този потребител на информация, дори и обстойна, няма как да отговаря на изискването за прозрачност, ако тази информация е основана на хипотезата, че паритетът между разчетната валута и валутата на изплащане ще се запази стабилен през целия срок на този договор. Такъв е по-специално случаят, когато потребителят не е бил уведомен от продавача или доставчика за икономическия контекст, който може да има отражение върху колебанията на обменните курсове, така че за потребителя да не са били създадени условия конкретно да разбере потенциално тежките последици за финансовото му положение, които могат да възникнат от сключването на договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута.

54 На второ място, сред обстоятелствата, релевантни за споменатата в точка 46 от настоящото решение преценка, е и използваният от финансовата институция език в преддоговорната и договорната документация. По-специално липсата на термини или на обяснения, които изрично да обръщат внимание на кредитополучателя за съществуването на особени рискове, свързани с деноминираните в чуждестранна валута договори за кредит, може да потвърди, че изискването за прозрачност, произтичащо в частност от член 4, параграф 2 от Директива 93/13, не е изпълнено.

55 На трето и последно място, следва да се припомни, че установяването на нелоялния характер на дадена търговска практика, обсъждан от страните по главното производство в съдебното заседание пред Съда, също е възможно да бъде един от елементите, на които националният съд може да основе преценката си относно неравноправността на клаузите в договор, сключен между продавач или доставчик и даден потребител (вж. в този смисъл решение от 15 март 2012 г., Pereničová и Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, т. 43).

56 Този елемент обаче не може автоматично и сам по себе си да докаже, че изискването за прозрачност, което произтича от член 4, параграф 2 от Директива 93/13, не е изпълнено, защото този въпрос трябва да бъде изследван с оглед на всички характерни за конкретния случай обстоятелства (вж. в този смисъл решение от 15 март 2012 г., Pereničová и Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, т. 44 и цитираната съдебна практика).

57 С оглед на изложеното дотук на третия и четвъртия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че при договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута, изискването за прозрачност на клаузите на този договор, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, е изпълнено, когато продавачът или доставчикът е предоставил на потребителя достатъчни и точни данни, които позволяват на средния, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен потребител да разбере конкретното функциониране на разглеждания финансов механизъм и съответно да оцени риска през целия срок на същия договор от такива клаузи да настъпят потенциално значими отрицателни икономически последици за финансовите му задължения.

По втория въпрос

58 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите на договор за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката, което може да нарасне значително в резултат от промените в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане, предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, създават значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от посочения договор, в ущърб на потребителя, щом тези клаузи излагат потребителя на несъразмерен валутен риск.

59 Уместно е да се припомни най-напред, че съгласно член 3, параграф 1 от Директива 93/13 клаузата от сключен между продавач или доставчик и потребител договор, която не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора.

60 Също така следва да се уточни, че съгласно постоянната съдебна практика Съдът е компетентен да тълкува критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на договорна клауза от гледна точка на разпоредбите на тази директива, и по-специално при преценката на евентуалния неравноправен характер на дадена клауза по смисъла на член 3, параграф 1 от цитираната директива, като е необходимо да се уточни, че националният съд има правомощието конкретно да квалифицира съответната договорна клауза с оглед на обстоятелствата по разглежданото от него дело. От това следва, че Съдът трябва единствено да предостави на запитващата юрисдикция указания, които тя следва да вземе под внимание при преценката на неравноправния характер на съответната клауза (вж. в този смисъл решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 91 и цитираната съдебна практика).

61 Що се отнася до преценката на неравноправния характер на дадена договорна клауза, националният съд следва да определи, предвид посочените в член 3, параграф 1 и член 5 от Директива 93/13 критерии, дали с оглед на обстоятелствата по разглежданото дело такава клауза отговаря на изискванията за добросъвестност, равнопоставеност и прозрачност, установени в тази директива (вж. по-специално решение от 7 ноември 2019 г., Profi Credit Polska, C-419/18 и C-483/18, EU:C:2019:930, т. 53 и цитираната съдебна практика).

62 В този смисъл изискваната от член 5 от Директива 93/13 прозрачност на дадена договорна клауза е един от факторите, които трябва да се вземат предвид при преценката дали тази клауза е неравноправна, която трябва да се извърши от националния съд съгласно член 3, параграф 1 от тази директива (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 49 и цитираната съдебна практика).

63 В настоящия случай разглежданите по главното производство договорни клаузи, включени в деноминиран в чуждестранна валута договор за кредит, установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката, което може да нарасне значително в резултат от промените в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане, предвиждат удължаване на срока на този договор и увеличаване на размера на месечните вноски. Следователно при драстично обезценяване на националната парична единица спрямо чуждестранната валута тези клаузи възлагат валутния риск върху потребителя.

64 В тази насока от практиката на Съда следва, че при деноминиран в чуждестранна валута договор за кредит, като разглеждания по главното производство, националният съд трябва да прецени — с оглед на всички обстоятелства по делото, предмет на главното производство, и отчитайки по-специално експертната компетентност и познанията на продавача или доставчика относно възможните промени в обменните курсове и рисковете, неразривно свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута — най-напред евентуалното неспазване на изискването за добросъвестност, а след това наличието на евентуална значителна неравнопоставеност по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 56).

65 Досежно изискването за добросъвестност е уместно да се отбележи, че съгласно шестнадесето съображение от Директива 93/13 в рамките на тази преценка трябва да се отчете по-специално силата на позицията, от която всяка договаряща страна преговаря, както и въпросът дали потребителят е бил подтикнат да приеме съответната клауза.

66 Колкото до въпроса дали въпреки изискването за добросъвестност дадена клауза създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от съответния договор права и задължения на страните, националният съд трябва да провери дали, като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, продавачът или доставчикът може основателно да очаква, че след индивидуални преговори потребителят ще се съгласи с подобна клауза (вж. по-специално решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 93 и цитираната съдебна практика).

67 Ето защо, за да се прецени дали клаузите на договор, като разглежданите по главното производство, създават в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните по договора за кредит, който съдържа тези клаузи, е необходимо да се отчетат всички обстоятелства, които е можело да са известни на лицето, предоставящо кредити по занятие, към момента на сключване на този договор, предвид по-специално на неговата експертна компетентност във връзка с евентуалните колебания на обменните курсове и неразривно свързаните със сключването на такъв договор за кредит рискове, които са можели да имат отражение върху последващото изпълнение на този договор и върху правното положение на потребителя.

68 С оглед на знанията на продавача или доставчика за предвидимия икономически контекст, който може да има отражение върху колебанията на обменните курсове, на по-съвършените средства на този продавач или доставчик да предугади валутния риск, който може да се материализира във всеки един момент от периода на договора, и на значителния риск, свързан с колебанията на обменните курсове, който договорни клаузи като разглежданите по главното производство възлагат върху потребителя, се налага изводът, че подобни клаузи могат да създадат значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора за кредит права и задължения на страните в ущърб на потребителя.

69 Без да се засягат проверките, които трябва да бъдат извършени от запитващата юрисдикция, всъщност, доколкото продавачът или доставчикът не е спазил изискването за прозрачност по отношение на потребителя, разглежданите по главното производство договорни клаузи, изглежда, възлагат върху този потребител несъразмерен риск с оглед на получените престации и сума по кредита, защото вследствие от прилагането на тези клаузи потребителят трябва да понесе разходите от дългосрочните промени в обменните курсове. В зависимост от тези промени същият потребител може да се окаже в положение, при което, от една страна, размерът на оставащата дължима сума във валутата на изплащане, в случая — евро, е доста по-висок от първоначално отпуснатата като кредит сума, и от друга страна, плащаните месечни вноски покриват почти само лихвите. Такъв е по-специално случаят, когато това увеличение на оставащата дължима сума в национална валута не е балансирано с разликата между лихвения процент на чуждестранната валута и на националната валута, като следва да се уточни, че наличието на такава разлика е основното предимство, което деноминиран в чуждестранна валута кредит има за кредитополучателя.

70 При тези обстоятелства, предвид в частност на изискването за прозрачност по член 5 от Директива 93/13, не може да се приеме, че като постъпва по прозрачен начин с потребителя, продавачът или доставчикът има основание да очаква, че след индивидуални преговори потребителят ще се съгласи с подобни клаузи (вж. по аналогия решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 96) — нещо, което обаче следва да бъде проверено от запитващата юрисдикция.

71 С оглед на изложеното дотук на втория въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите на договор за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката, което може да нарасне значително в резултат от промените в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане, предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, могат да създадат значителна неравнопоставеност между произтичащите от посочения договор права и задължения на страните в ущърб на потребителя, щом продавачът или доставчикът не е имал основание да очаква — ако се съобрази с изискването за прозрачност по отношение на потребителя — че след индивидуални преговори последният ще приеме несъразмерен валутен риск, който произтича от подобни клаузи.

По съдебните разноски

72 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разноските, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

1) **Член 4, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите на договора за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, попадат в обхвата на тази разпоредба, когато тези клаузи определят съществен елемент, който характеризира посочения договор.**

2) **Член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че при договор за кредит, деноминиран в чуждестранна валута, изискването за прозрачност на клаузите на този договор, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, е изпълнено, когато продавачът или доставчикът е предоставил на потребителя достатъчни и точни данни, които позволяват на средния, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен потребител да разбере конкретното функциониране на разглеждания финансов механизъм и съответно да оцени риска през целия срок на същия договор от такива клаузи да настъпят потенциално значими отрицателни икономически последици за финансовите му задължения.**

3) Член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите на договор за кредит, които установяват плащането на вноски с фиксиран падеж, погасяващи първо лихвите, и за погасяването на салдото по сметката, което може да нарасне значително в резултат от промените в паритета между разчетната валута и валутата на изплащане, предвиждат удължаване на срока на договора и увеличаване на размера на месечните вноски, могат да създадат значителна неравнопоставеност между произтичащите от посочения договор права и задължения на страните в ущърб на потребителя, щом продавачът или доставчикът не е имал основание да очаква — ако се съобрази с изискването за прозрачност по отношение на потребителя — че след индивидуални преговори последният ще приеме несъразмерен валутен риск, който произтича от подобни клаузи.

Подписи